Р Е Ц Е Н З И Я

от проф. д.н. Пенчо Стоянов Пенчев

професор в **област на висшето образование** 3. „Социални, стопански и правни науки", **професионално направление** 3.7. „Администрация и управление", ВУАРР – Пловдив

1. Обща информация

Рецензията е изготвена на основание на Ректора на ВУАРР №РАС-76/13.11.2025 г. за определяне на състав на научно жури за защита на дисертационен труд и решение на научното жури от неговото първо заседание на 18.11.2025 г.

Автор на дисертационния труд	Велизар Петров Петров
Тема на дисертационния труд	„Финансови аспекти при трансфер и унаследяване на семеен бизнес"
Област на висше образование	3. Социални, стопански и правни науки
Професионално направление	3.8. Икономика
Докторска програма	„Финанси и банково дело"
Първично звено	Катедра „Икономика и финанси"
Наименование на висшето училище	Висше училище по агробизнес и развитие на регионите – гр. Пловдив
Приемащо структурно звено	Департамент по икономика и управление
Научни ръководители	Проф. д-р Бисер Кръстев Доц. д-р Мария Божкова

Оценките по основните въпроси от изискванията се основават на проучване на представения дисертационен труд, автореферат, копия от

публикациите по дисертацията, както и копия от изискваните документи за процедурата.

Обобщавайки ще посоча, че процедурата е в съответствие със съответните нормативни документи.

2. Кратки биографични данни на докторанта

Велизар Петров Петров е инженер-мениджър. Асистент е във ВУАРР и преподава следните дисциплини: Управление на териториалната инфраструктура, Техники за вземане на управленски решения, Световни практики при управление на кадрите, Делова кореспонденция, Бизнес комуникации, HR тренинг и кариерно развитие, Електронно управление на проекти, Мотивиране на персонала, Управление на екипи, Бизнес модели за управление, Корпоративна социална отговорност и др.

Основна област на научните изследвания са: малки и средни предприятия, трансфер и унаследяване на бизнес, регионално развитие, комуникации и фалшиви новини, енергийна ефективност, туризъм, живи лаборатории, умни градове и умен транспорт. А допълнителни научни области са програми и проекти на ЕС.

Изпълнителен директор и член на УС на Агенция за регионално развитие с Бизнес център за подпомагане на малки и средни предприятия.

Има близо 30 години опит в разработка, реализиране, оценка и мониторинг на национални и международни проекти.

Секретар на организационен и научен комитет на Международна годишна научна конференция 2024 със Студентска и докторантска научна сесия 2024 „ИНВЕСТ: ИНОВАЦИИ ЗА РЕГИОНАЛНА УСТОЙЧИВОСТ“, 16 декември 2024 г., хибриден формат, ВУАРР.

Член на жури за „ВУАРР ИНКУБАТОР“, част от Международна годишна научна конференция ВУАРР.

Член на:

а) Регионален съвет за развитие на Южен централен район;

б) Областен съвет за развитие на област Пловдив (и комисиите в него);

в) Тематичната работна група за разработване на Програмата за научни изследвания, иновации и дигитализация за интелигентна трансформация 2021-2027 г. и др.

Външен оценител национални и международни програми.

3. Общо описание на дисертационния труд. Оценка на структурата на дисертационния труд

Дисертацията е с общ обем от 184 страници. Структурирана е от увод, четири глави, заключение, библиография, приложения и списък на таблици, графики, фигури и иконограми. Библиографичният списък включва 120 заглавия, от които 9 на кирилица, 111 на латиница. Изведени са приноси на дисертационния труд, които, според мен, трябва да се обобщят и подредят по значимост.

В увода докторантът формира проблема на изследване и актуалността на темата. Посочва и целта на дисертационния труд и произтичащата от нея задачи. Изведени са основните негови хипотези. Посочен е и обекта, предмета и методологията на изследването.

Първата глава представя теоретичните основи на семейния бизнес, включително дефиниции, типологии, управленски и собственически специфики, както и концептуалната рамка на трансфера и унаследяването. Разглеждат се основни модели на приемственост, рискове и предизвикателства.

Втората глава е посветена на анализа на проблемите и решенията, свързани с трансфера на собственост и управление. Включени са стратегически подходи, добри международни практики и предложения за подобряване на институционалната подкрепа в България.

Третата глава е посветена на оценката и поддържането на стойността на фирмите в процеса на трансфер, като се разглеждат методите за оценяване, факторите, които оказват влияние върху стойността, както и стратегиите за нейното устойчиво развитие. В логическо продължение текстът анализира възможностите за финансиране и приложимите финансови инструменти при трансфер и унаследяване, като се обсъждат източниците на капитал, механизмите за структуриране на сделки и свързаните с тях данъчни аспекти. Така се изгражда цялостна рамка, която съчетава оценката на бизнес стойността с осигуряването на необходимите финансови ресурси и правна предвидимост за успешна приемственост.

Четвърта глава представя емпирично изследване, проведено сред семейни предприятия в България, както и конкретни препоръки за подобряване на политиките, финансовата подкрепа и консултантските услуги в страната.

В заключение се обобщават основните изводи от изследването, а в допълнение са включени списъци с таблици, графики, фигури, използвана литература и съкращения.

Положително следва да се оцени, че авторът през време на цялостното изследване използва становища на различни автори, уважава тяхното мнения, но не се страхува и изразява собствено такова и което то аргументира.

Библиографията на дисертационния труд (като количество, а така също и качество), показва достатъчно висока информационни познания на автора. Систематизирана е така, че да позволява бързо ориентиране в нея.

Цитиранията са направени коректно, езикът е ясен, разбираем, познава се и се използва коректна научна терминология.

Нямам информация за официален сигнал за плагиатство по смисъла на ЗРАСРБ.

В заключение по т.3 ще отбележа, че структурата на дисертационния труд е правилно изградена. Между отделните глави съществува логическата връзка и последователност, които допринасят за цялостното разработване на изследвания проблем.

4. Оценка съдържанието на дисертационния труд. Актуалност и значимост на разработения научен проблем

Дисертационният труд е посветен на актуален за теорията и практиката проблем, който още има „бели полета“ на изследване. Приемам аргументацията на докторанта за актуалност на темата се обуславя от съвпадението на няколко взаимосвързани процеса:

Първо, значителна част от семейните предприятия в България и Европейския съюз се намират в етап на междугенерационен преход, при който основателите от поколението на бейби бумърите се оттеглят от активното управление, предавайки не само лидерски функции, но и стратегическа отговорност.

Второ, съвременната икономическа среда се характеризира с висока степен на несигурност, засилени регулаторни изисквания и необходимост от адаптация към принципите на устойчиво развитие, включително екологична и социална отчетност.

Трето, в българския контекст се наблюдава липса на институционализирани механизми за консултиране и подкрепа при финансовото унаследяване, което създава празнина в предприемаческата инфраструктура и затруднява устойчивото развитие на семейните предприятия.

В този контекст темата на дисертационния труд придобива не само теоретична значимост, но и висока практическа стойност за икономическата стабилност, междугенерационната приемственост и дългосрочната конкурентоспособност на семейните бизнеси.

5. Оценка на автореферата към дисертационния труд

Авторефератът също е разработен в съответствие с изискванията. В съдържателно е структурно отношение той напълно съответства на дисертационния труд, като коректно отразява основните моменти в него и дава ясна представа за постигнатото от докторанта.

6. Оценяване на приносите на дисертационния труд (научни, научно-приложни)

Според мен приносите на дисертационния труд могат да бъдат обособени в две основни групи:

А. Научно-теоретични приноси -

1. Извършен е подробен преглед на специализираната научна литература по темата на дисертационния труд, като са предложени ясно операционализирани авторови дефиниции на понятията „семеен бизнес“, „семейна фирма/семейно предприятие“ и „трансфер/унаследяване на бизнес“, пригодени за емпиричен анализ и провеждане на политики в областта на бизнес приемствеността и трансфера на собственост в българския контекст.

2. Систематизирани са източниците на финансиране, използвани при трансфера и унаследяването на семеен бизнес, както и финансовите инструменти и механизми, които стоят в основата на успешните модели за подкрепа на семейния бизнес при неговия трансфер и унаследяване.

3. Задълбочено са изследвани методите и подходите, прилагани в процеса на оценяване на семейния бизнес, както и факторите, които оказват влияние върху неговата стойност по време на прехвърлянето му.

Б. Практико-приложни приноси -

1. Конструиран е композитен индекс на готовност за трансфер (IRM), който представя управленската и правна готовност за прехвърляне на

семеен бизнес и предсказва устойчивостта при сделката и периода след нея на извадка от 12 семейни предприятия в България за периода 2010-2019 година;

2. Проведено е емпирично изследване чрез метода на регресионния анализ, в което се доказва, че съществува консистентна и статистически значима позитивна зависимост между IRM индекса и ликвидността на анализираните семейни фирми;

3. Предложени са конкретни препоръки и мерки за подобряване на финансовата подкрепа и политиките за трансфер и унаследяване на семеен бизнес, както и индикатори за отчитане степента на тяхното прилагане в България.

Считам, че приносите са убедителни, действително съдържащи се в дисертационния труд и са лично дело на докторанта.

7. Публикации по темата на дисертационния труд

Представените материали са посочени и 3 публикации. Те отразяват основни моменти от дисертационния труд. Това позволява да се заключи, че публикациите са свързани с темата на дисертацията и съответстват с приетите наукометрични критерии за придобиване на ОНС „Доктор“.

8. Критични бележки и препоръки

Моето общо впечатление за нивото на дисертационен труд на докторанта Велизар Петров Петров е положително. Това не изключва няколко критични бележки и препоръки. Те представят личното ми мнение, поради което не държа на всяка цена да бъдат отчетени и взети от страна на г-н Петров. Те са същите, които насочих в становището си по отношение на готовността на дисертационния труд за защита, а именно:

А. Основна критична бележка е по отношение на периода на изследване 2010-2019 г. (с.121 и сл.). Много читатели могат да си зададат

въпроса, който и аз си задавам: „Дали тенденцията на изследване на посочения период са се запазили и до 2025 г. и направените изводи са актуални и до сега?“. Тук е необходимо, според мен, по-аргументирано докторантът да отговори на този въпрос, отколкото по време на обсъждането в катедрата, за да бъде по-убедителен в своите изводи.

Б. Препоръките ми са свързани с -

а) необходимостта от стилова редакция;

б) по-ясно и точно формулирани някои изводи.

Тези критични бележки и препоръки не снижават стойността на разработката.

9. Въпроси към докторанта

Ще си позволя да задам следния въпрос на докторанта: „Според Вас държавата, в т.ч. в нормативните документи, създават ли необходимите условия за развитие на семеен бизнес в нас?“

10. Заключение

Дисертационният труд е посветен на много важен и актуален проблем. Неговото решаване е от изключително значение от гледна точка на настоящите и бъдещите поколения. Проучването съдържа съществени научно-приложни и приложни приноси и конкретни препоръки към мениджърите на изследваните структурни единици.

Докторантът познава достатъчно добре литературните източници и добрите практики в тази област, може ясно да формулира изследователски проблеми, да анализира, оценява, систематизира и критично да осмисля различните теории и концепции, да конструира изследователски апарат, да провежда научно изследване, да прави аргументирани изводи и да обосновава предложения за подобряване на управленската практика.

Считам, че по съдържание, цялостност и значимост на получените резултати представеният за рецензиране дисертационен труд отговаря на нормативните изисквания, действащи в РБ и му давам обща положителна оценка.

Имайки предвид гореизложеното предлагам на Научното жури да присъди образователната и научната степен „доктор" на Велислав Петров Петров в област на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8 Икономика, докторска програма „Финанси и банково дело“.

30.11.2025 г. Рецензент:

В. Търново (проф. дн Пенчо Пенчев)